

De nachtegaal

(Krant tbv beleidsmakers in Limburg)

Pag. 2/3 scenario's

Tekst Petra de Boer, bewerking Jac. Janssen

1. KORENWOLF

600 w

Ondanks de vele initiatieven om Limburg vlot te trekken, staan maatschappelijke fragmentatie en een gebrek aan daadkracht de voortgang telkens in de weg. Ook grensoverschrijdende samenwerking komt niet van de grond. Tenslotte maakt het vertrouwen plaats voor berusting. De Limburgse waarden worden weer belangrijker.

Voorafgaand aan het Korenwolf-scenario nam het optimisme over de mogelijkheden van Europese samenwerking in de Euregio Maas – Rijn geleidelijk af. In 2009 zijn de kansen voor grensoverschrijdende samenwerking vervaagd. De internationale barrières bleven onverminderd hoog. Daarnaast doet de bevolkingskrimp zich gelden; de jongere generatie trekt weg en de vergrijzing slaat toe.

Initiatieven als paddenstoelen

Ondanks vele initiatieven om het tij te keren, zoals bedrijvenpark Avantis, 'Technologische Topregio' en de 'Versnellingsagenda' is er weinig vooruitgang. De eigen belangen domineren, weinigen willen inleveren ter wille van de samenwerking. Ondernemers en burgers zijn ontevreden over de bestuurlijke fragmentatie en het gebrek aan daadkracht. Kansrijke initiatieven zoals Floriade 2012 en 'Maastricht culturele hoofdstad' geven geen significante spin-offs door het ontbreken van een gedeelde visie op de kracht van de regio. Nieuwe projecten schieten als paddenstoelen uit de grond, maar verwelken net zo snel door het wegvallen van commitment en financiering.

Leiderschap voor de langere termijn ontbreekt. Malaise overheerst: het aanvankelijke optimisme slaat om in onzekerheid, onmacht en gebrek aan vertrouwen in de toekomst.

De arbeidsmarkt komt verder onder druk te staan. Hoogopgeleiden trekken weg wegens beperkte kansen voor professionele ontwikkeling. Werkloosheid manifesteert zich steeds sterker onder laag opgeleiden. 'Den Haag' focust, ook door de economische crisis, op de Randstad. Limburg is geen investeringsgebied.

Herstel blijft uit

Terwijl de wereldeconomie zich langzaam herstelt, blijkt dat Limburg schade heeft opgelopen. Veel bedrijven verplaatsten hun hoofdkantoor of kennisstructuren. Initiatieven om bedrijvigheid en hoogwaardige arbeid aan te trekken, zoals 'Limburg-branding' en 'Alles wijst op Zuid Limburg', blijven vruchteloos. Voor hoogopgeleide jongeren is Limburg niet dé plek. Limburg werd synoniem aan krimp. Dit levert wel hulppotjes op maar holt het vertrouwen verder uit.

Doordat herstel en vooruitgang uitblijven groeit het gevoel van onvermogen om de neerwaartse spiraal te keren: geleidelijk dooft het vuur. Gevoelens van aanvaarding en berusting overheersen: "We liggen nu eenmaal in de periferie, we hebben geen oplossingen, laten we er samen – binnen onze beperkingen – maar het beste van maken." Bijgevolg komt de lat lager te liggen. Limburg steekt de energie in het handhaven van de status quo. Niet langer de hoge ambities van weleer, maar subsidies binnenhalen en het zo slim mogelijk voor jezelf regelen.

2025: het 'oude' Limburg retour

In 2025 is duidelijk wat de gevolgen zijn geweest. De aanhoudende bevolkingskrimp – nu Limburg-wijd: Parkstad, Maastricht en zelfs Roermond en Venlo – voerde Limburg door een pijnlijk transformatieproces. Wijken verdwenen, scholen sloten. De economische motor draait veel trager. De grotere bedrijven trokken weg en de overgebleven organisaties (voornamelijk MKB en dienstensector) zijn lokaal of regionaal gericht. Oude, beproefde concepten zijn van stal gehaald. Tot tevredenheid van de achterblijvers die zich weer herkennen in het 'oude' Limburg. De beroepsbevolking en de meeste opleidingen zijn daarop afgestemd. Het aandeel hoger opgeleiden is beperkt, sociale netwerken en kennisstructuren ontbreken en van een creatief en ondernemend elan is amper sprake. De vraag naar arbeid is verminderd, maar het aanbod nog meer.

Economische en culturele ambities maakten plaats voor meer immateriële belangen. Limburg richt zich naar binnen en de traditionele Limburgse waarden staan weer hoog in het vaandel. Al is Limburg niet welvarend, de 'kwaliteit van leven' is acceptabel. Er is werk en de sociale processen verlopen gemoedelijk met een prettige leefwerk-balans. Het verenigingsleven bloeit; familie, een prettige woonomgeving en een veilige werkplek en weinig stress zijn belangrijke waarden.

2. KWARTSLAG

597 w

In het Kwartslag-scenario zorgen verlaagde internationale barrières voor nieuw perspectief voor het Limburgs bedrijfsleven. Horizontale grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden bloeien op en ondernemende bedrijven pakken nieuwe kansen. Oostwestverbanden, marktdynamiek en pragmatisme domineren en drie internationale economische regio's ontwikkelen hun eigen economische structuur.

Vanaf 2010 worden internationale barrières geleidelijk geslecht, vooral voor bedrijven. De grenzen openen zich, Limburgse ondernemers grijpen grensoverschrijdende samenwerkingsmogelijkheden en hun afzetgebied groeit. Om de concurrentie voor te zijn testen ze tal van vernieuwende ideeën. Het MKB, dat zich eerder verre hield van buitenlandse markten, wordt uiterst actief over de grens. Zodra een voorhoede de mogelijkheden ontdekt, móet de rest wel volgen. De zware druk van de markt is voelbaar. Pragmatiek en de korte termijn regeren: "wat werkt, dat werkt".

Dynamiek

De lokale economieën bloeien op door de sterke marktdynamiek. De open grenzen verruimen de horizon. Nu pas blijkt hoe smal de corridor was van Zuid-Limburg naar Den Haag. Grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden beginnen de noord-zuidrelaties te domineren. Van oost naar west ontstaan 'Limburgse' economische regio's, Noord, Midden en Zuid met Venlo, Roermond en Maastricht als 'hoofdsteden'. Al ligt het zwaartepunt niet noodzakelijkerwijze in Nederland.

Overheden spelen hierin geen sturende rol. De bestuurlijke banden met de Belgen en de Duitsers worden aangehaald en overheden proberen het bedrijfsleven zoveel mogelijk de ruimte te geven. Maar de bevolking is sceptisch. Het provinciaal bestuur schittert steeds vaker in afwezigheid, de nationale dimensie dooft.

Intussen zet de bevolkingskrimp door, eerst in het zuiden, later ook noordelijker. Mét de economische bedrijvigheid groeit het gebrek aan arbeidskrachten. Buitenlandse arbeidskrachten vullen de tekorten aan, waaronder veel nieuwe Limburgers. Er is vooral behoefte aan middelbaar en lager opgeleiden. Voor hoger opgeleiden is er weinig emploi. Daarin speelt ineffectief bestuur een belangrijke negatieve rol. De aandacht ligt op de marktgedreven korte termijn. Dit geeft weinig vertrouwen in de toekomst. De regio bezit onvoldoende aantrekkingskracht voor de 'creative class'.

Onderwijs en bedrijfsleven

Geleidelijk ontstaat ook een grensoverschrijdende samenwerking tussen onderwijsinstellingen. Deze richt zich vooral op de regionale vraag naar juist opgeleide arbeidskrachten. Het opleidingsaanbod wordt hierop pragmatisch afgestemd, bijvoorbeeld 'life sciences' in het zuiden en 'greenport' en logistiek in Noord-Limburg. Het talenonderwijs krijgt een impuls. Het percentage allochtonen neemt toe, ook doordat meer Belgen en Duitsers naar Nederland komen. Werklozen zonder de vereiste kwalificaties komen echter niet meer aan de slag.

In 2020 biedt de 'Kwartslag-samenleving' aantrekkelijke kansen voor het bedrijfsleven. Ambitie, groei, complexiteit en dynamiek, succes en commercie kenmerken het dagelijks leven van veel Limburgers. De keerzijde is onzekerheid. De overheid beperkt zich tot het min of meer managen van de krimpeffecten. Scholen liggen voor de meeste mensen verder weg. Kinderopvang is in commerciële handen. Kwaliteit van leven betekent hard werken, minder vrije tijd en een – wat onstabiel – welvaartsniveau. Niet voor iedereen echter. De tweedeling groeit tussen mensen die wel of niet profiteerden van de opbloeiende economie.

Terugval

De creativiteit en de vernieuwing in de samenleving kwamen tijdens deze versnelde economische expansie vooral voor rekening van de ondernemers. Maar bij gebrek aan hoger opgeleide jongeren ontwikkelt zich weinig 'sociaal kapitaal' of culturele innovatie. Rond 2025 worden de beperkingen van de vooral marktgedreven ontwikkelingen duidelijker. De doorbraak naar grotere economische speelvelden stopt. De kleinere bedrijven moeten steeds verder van hun Limburgse thuisbases en voelen zich daar onzeker bij. Ideeën raken op en het ondernemerschap is tanende. De groei vlakt af. Langzaam neemt het vertrouwen in de toekomst af. Het kortetermijndenken, de commercialisering en verharding van de samenleving gaan tegenstaan en de Limburgse immateriële waarden komen weer in beeld. Mensen verwachten weinig van de overheid. De provincie is als bestuurlijke eenheid uiteengevallen. De roep om meer regie klinkt luider.

3. ROOTS

580 w

In het Roots-scenario bundelt Limburg haar unieke competenties tot economische succesformules. Limburg straalt weer optimisme uit en staat bekend als aantrekkelijk woonwerkgebied. Zakendoen over de grens wordt nog steeds beknot door allerlei obstakels. Maar de Limburgers zijn tevreden met hun traditionele waarden en nemen beperkte groei op de koop toe.

Als de kredietcrisis van 2009 wegebt, bevindt Limburg zich in een onduidelijke situatie. De economische bedrijvigheid heeft een deuk opgelopen, grotere bedrijven zijn vertrokken en investeringen zijn uitgebleven. Veel goedbedoelde pogingen om het tij te keren hebben weinig opgeleverd. De bevolkingskrimp liet zijn sporen na, vooral door het wegtrekken van goed opgeleide jongeren. Limburg vergrijst en de economie stagneert.

Grensobstakels versus eigen kracht

Van Europese integratie werd veel verwacht. Obstakels voor grensoverschrijdend werken, zakendoen en wonen zouden worden aangepakt ten bate van een succesvolle Euregio. Men sprak met Belgisch-Limburg over 'groot Limburg' en Den Haag introduceerde een 'proefregio'. Maar de talloze economische en innovatiebevorderende initiatieven verdwenen vrijwel geruisloos van de agenda. Weinig hoop dat Limburg ooit een 'piek in de delta' wordt. Brussel zwijgt over Europese integratie via regiovorming. Contacten over de grens blijven moeizaam.

Los van de crisis zijn er ook kansen gemist wegens maatschappelijke fragmentatie, zo is de opvatting. Het was ieder voor zich, bij gebrek aan ideeën en voortvarende regie. "We moeten onszelf opnieuw uitvinden vanuit een verbindende visie. Daar liggen onze kansen," klinkt het steeds luider.

De gedeelde behoefte aan een doorbraak maakt bestuurlijk hervorming mogelijk. De eigen kracht van de districten Noord, Midden en Zuid fungeert als basis voor economische ontwikkeling. 'Bouwen op je roots' luidt het credo. De nieuwe districten krijgen uitgebreide macht, sommige gemeenten worden vrijwillig opgeheven. In iedere subregio formuleren overheid, bedrijfsleven en onderwijs samen hun economische succesformule. Noord richt zich op land- en tuinbouw, food processing en logistiek. Midden-Limburg inclusief Parkstad investeert in biochemie, duurzame energie en detailhandel. Zuid legt zich toe op cultuur, toerisme, recreatie, gezondheid en eveneens detailhandel. Op diep gewortelde competenties bouwt Limburg een nieuw 'business model'.

Driemaal op de kaart

Limburg herontdekt zichzelf in deze driedeling. Alleen wat Limburg uniek maakt kan leiden tot economisch succes en positieve sociale ontwikkeling. Dit geeft richting aan een centrale sturing, die begrijpelijke keuzes maakt. De markt haakt hier handig op in. Bij de eerste successen keert het toekomstvertrouwen.

Limburg verschijnt geleidelijk weer op de kaart, optimisme uitstralend. De hoger opgeleide jongeren, die de provincie lange tijd weinig te bieden had, herkennen het aantrekkelijke van het Limburgse 'eigen'. Een provincie met een duidelijk uitgedragen visie, strategie en regie schept vertrouwen in de toekomst. Meer en meer hoger opgeleide jongeren blijven of keren terug, met een toevloed van kennis en creativiteit als gevolg.

Toegespitst op de Limburgse afzetmarkt ontwikkelt de economie zich positief. De opleidingen herschikken zich naar de lokale behoeften. Bestaande bedrijven hervinden richting, nieuwe bedrijven pakken hun kansen. Er is ruimte voor creativiteit. Vernieuwing ontstaat vanuit lokale contacten, kleinschaligheid, informele oplossingen en wederzijdse diensten. Na een lange aanloop groeit de economie gestaag, hoewel deze achterblijft bij de rest van Nederland.

Eindig

Maar de mensen vinden immateriële zaken belangrijker dan economische groei. Leuk werk met groeimogelijkheden, cultuur, ruimte voor Limburgse waarden, rust en ruime, evenwicht tussen werk en vrije tijd, en een actief verenigingsleven, dat telt. De terugkomers hebben geen spijt van hun beslissing.

De schaalgrootte, een te kleine lokale markt, beperkt echter op termijn de economische ontwikkeling. Voor het MKB blijft ondernemen over de grens nog steeds (te) lastig. Het 'roots-model' blijkt beperkt houdbaar. Nieuwe knelpunten dienen zich aan.